

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

כי תשא תשע"ה

פרשת שבוע

על פורים ועל אחדות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

רבים שעסקו בענייני חג הפורים הדגישו את עניין האחדות. הם ערכו השוואה בין האחדות שהייתה בזמן מעמד הר סיני, כשכולם כאיש אחד בלב אחד קיבלו את התורה, שנאמר: "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר" (שמות י"ט ב), לבין מרדכי היהודי, שהצליח לאחד את העם בעקבות קריאתה של אסתר: "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים" (אסתר ד' טז) ולהביא את העם למצב של "הדור קיבלוה בימי אחשוורוש" (שבת דף פח ע"א). אומנם, מבחינת הפשט של פסוק זה במגילת אסתר, אין מדובר באחדות אלא בחזרה בתשובה. נעיר כי היה מדובר רק על יהודי שושן ועוד נוסף כי דיוק בפסוק מוכיח שאין מדובר בכל יהודי שושן אלא בחלק מהם, הכתוב נקט: "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן". חז"ל דרשו "מהו הנמצאים, אותם שאכלו הסעודה יצומו" (ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ד) כלומר אסתר דרשה ממרדכי שדווקא אלה שקילקלו ונהנו מהמשתה של אותו רשע, הם שיתקנו ויצומו.

אף על פי כן, נדגיש את נושא האחדות מבחינות אחרות. הקרע החברתי הראשון שפילג את העם, היה המאבק בין בניה של לאה, בראשות ראובן שמעון לוי ויהודה, לבין יוסף בנה של רחל. מאבק זה נמשך עד לחורבן ממלכת ישראל, בימי חזקיהו מלך יהודה.

הפסוק שבו מוצג מרדכי היהודי אומר דרשני:

"אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשָׁן הַבֵּיכָה וְשֵׁמוֹ מְרְדֵכָי בֶּן יְאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי" (אסתר ב' ה). חז"ל הקשו: "קרי ליה יהודי - אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני - אלמא מבנימין קאתי!" (מגילה דף יב ע"ב). ותרצו "אביו מבנימין ואמו מיהודה". להבדיל מהמצב בימיהם של שלמה משבט יהודה בן לאה, וירבעם משבט אפרים בן רחל, כשהשאלה "מי בראש" גרמה לפילוג הממלכות ולמלחמות אחרים נוראיות, בימי מרדכי ואסתר המנהיג היה צאצא גם של רחל וגם של לאה. יש כאן מעין "תיקון" לניסיון שלא הצליח בימי דוד. אם בנס המשותף (לפי חז"ל) של דוד משבט יהודה ומיכל בת שאול משבט בנימין היה זה שהיה נבחר להמשיך את השושלת המלכותית, הייתה מושגת אחדות כבר אז.

לעתיד לבא, משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ינהיגו את ימי הגאולה. הנביא יחזקאל ניבא:

"דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק הַגֵּה אֲנִי לִקְחַת אֶת עַץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרְיוֹ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וְעָשִׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיַדִּי... וְדַבַּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק הַגֵּה אֲנִי לִקְחַת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם וְקִבְּצֵתִי אוֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֶדְמֹתָם: וְעָשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וְיִמְלֹךְ אֶחָד יְהִיָּה לְכֹלָם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה יְהוּדִי עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחַצּוּ עוֹד לְשִׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד" (יחזקאל ל"ז יט-כב).

גם את הנבואה הזו ניתן להבין בדרך זו, הדרך לאחד את העצים היא לגדל עץ אחד עם גזע משותף ששורשיו באים משני כיוונים.

דווקא בימים טרופים אלה של קדם בחירות, ימים של עימותים וח"ו השמצות, נתפלל כי כשם שזכינו ל "וְקִבְּצֵתִי אוֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֶדְמֹתָם" כך נזכה גם למנהיגות מאוחדת ומאחדת את העם.

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב עייה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	---	--	---	---

לע"נ צפורה בת יונה דונייר עייה, נלבי"ע י"ב אדר א'
לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

שו"ת במראה הבזק

ישראל Israel פורים - אדר, תשע"ה

אליעזר והגזר

שאלה

אני אם לשלושה ילדים קטנים, ואחד הסיפורים שאני נוהגת לספר לילדי, והוא מאוד אהוב עליהם, הוא "אליעזר והגזר" מאת לוי קיפניס. זהו סיפור מאוד יפה וחינוכי על איך שכולם באים לעזרת סבא אליעזר להוציא את הגזר מהאדמה, ולבסוף כולם אוכלים ביחד את הגזר. סבא אליעזר ואשתו אלישבע נראים בתמונות כאנשים צדיקים, לסבא אליעזר זקן גדול, ובעלי כשהוא מספר את הסיפור אפילו קורא לו רבי אליעזר. אולם, לאחרונה שכנה שלי אמרה לי שהיא הפסיקה לספר את הסיפור, מכיוון שלא מוזכר שהם הפרישו תרומות ומעשרות מהגזר, ואם כן בסוף הסיפור כולם אכלו לא כשר, ולדעתה זה לא חינוכי לספר סיפור כזה. חוץ מזה, היא גם טוענת שזה לא יפה שסבא אליעזר לא נתן לבעלי חיים שעזרו לו לטעום מהגזר. מה עלי לעשות? האם להפסיק לספר את הסיפור? האם להוסיף לסיפור שהם הפרישו תרומות ומעשרות מהגזר?

תשובה

שאלתך היא אכן שאלה חשובה, ועלינו להקפיד לספר לילדינו רק סיפורים חינוכיים. עם זאת, נראה שבסיפור זה של "אליעזר והגזר" ישנו מסר יותר עמוק, שגם מסביר איך נוצר גזר כל כך גדול, וגם מדוע לא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות. ועל כן יש לבאר לילדים את הסיפור בדרך הבאה:

1. סבא אליעזר זרע את הגזר בשנה השישית לשמיטה, שבה נאמר "וצוית את ברכת",¹ ולכן צמח גזר כל כך גדול.
2. סבא אליעזר ביחד עם עוזריו לקטו את הגזר בשנת שמיטה, ולכן הגזר היה פטור מהפרשת תרומות ומעשרות.²
3. מכיוון שהגזר היה כל כך גדול, ניכר היה שהוא נזרע בשישית, ולכן הוא לא נאסר משום גזירת ספיחין.³
4. כאשר סבא אליעזר ועוזריו משכו בגזר, הם התכוונו שכל אחד יקנה רק חלק מהגזר, שיעור שדרך אדם להביא לביתו מן ההפקר.⁴
5. לפי הנוסחה של רבי אליעזר (כפי שבעלך מספר), רבי אליעזר פעל כאוצר בית דין בלקיטת הגזר, ואחר כך חילק ממנו לכולם.⁵
6. אף שהיו גם בעלי חיים שעזרו לסבא אליעזר למשוך בגזר, מכל מקום סבא אליעזר לא נתן להם לאכול מן הגזר אלא הכין להם דייסה,⁶ מכיוון שאין מאכלים לבעלי חיים פירות שביעית הראויים לאדם.⁶

לקראת פורים, מן הראוי לספר לילדים סיפור דומה מאת אותו מחבר, "מעשה באזנהמן".⁷

משלוח מנות מפירות שביעית

שאלה

תמיד במשלוחי המנות אנחנו משתדלים לשלב גם פירות וירקות, ולא ממתקים, השנה שזו שנת שמיטה, חשבנו על משלוח מנות המורכב מירקות הקדושים בקדושת שביעית (ומתבשילים העשויים מהם), כך נשלב את מצוות משלוח מנות, עם תמיכה בחקלאי ישראל, ועם מצוות שמיטה. מאידך, התעוררה אצלנו השאלה האם יוצאים ידי חובת משלוח מנות בירקות שאולי אינם שלנו, והאם הדבר מותר? תודה רבה ופורים שמח!

תשובה

1. עיקרו של משלוח מנות הוא לשלוח דברים לצורך הסעודה,¹ ולכן הרעיון לשלוח פירות וירקות ותבשילים לצרכי הסעודה הוא רעיון נכון.
2. אין פורעים חוב מפירות שביעית,² ולכן יש סוברים שאין להחזיר משלוח מנות למי ששלח לו משלוח מנות³ ויש מתירים⁴. מטעם דומה יש הסוברים שאין לשלוח לכתחילה את כל תכולת המשלוח שיוצא בו ידי חובה מדברים קדושים בקדושת שביעית, ויש שמתירים⁵.
3. אם שולח יותר משתי מנות, או שיצא כבר ידי חובה, לכולי עלמא אין מניעה לשלוח מנות מפירות שביעית.⁶
4. בדיעבד, אם כבר שלח את כל המשלוחים מפירות שביעית, לכל הדעות יצא ידי חובתו.⁷
5. אין לשלוח משלוח מנות מפירות שביעית רק על מנת שהמקבל יחזיר לו משלוח אחר.⁸
6. יש להודיע למקבל שהפירות או הירקות שנשלחו קדושים בקדושת שביעית.⁹

¹ כתב תרומת הדשן (סי' קיא) שיעקר משלוח מנות הוא לשלוח לצורך הסעודה.

² כתוב בתוספתא (שביעית פרק ז) שאין משלמים גמולים מפירות שביעית, ולא פוסקים צדקה, אלא שמשלמים דבר של גמילות חסדים. וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ו, י).

³ הבן איש חי בספרו תורה לשמה (קצג) כתב שלפי התוספתא הנ"ל יש לאסור כיון שהוא נחשב כפורע חוב. אמנם שבט הלוי (ז, קפג) הביא שיש דעה בפאת השולחן (כו, י) שמתיר לשלוח גמולים בפירות שביעית (אך שאין זה מוכרח, כי הגירסה בפאת השולחן היא גמילות חסדים, וכפי שיבואר בהמשך, אולי זה בגלל המצווה שבדבר).

⁴ הרב שלמה זלמן אויערבך (שולחן שלמה עמוד רמא) כתב שאין איסור להחזיר משלוח מנות למישהו ששלח לו, כיון שמשלוח מנות אינו נחשב לחוב, כיון שהחוב

¹ ויקרא כה, כא.
² רמב"ם שמיטה ויובל ד, יב.
³ חזון איש שביעית ט, יז.
⁴ רמב"ם שמיטה ויובל ד, כד.
⁵ תוספתא שביעית ח, א-ד.
⁶ רמב"ם שמיטה ויובל ה, ה.
⁷ להלן הנוסח המלא:
 בבית קטן במרכז השוק
 גרה סבתא בלהה עם סבא חבקוק,
 בליל פורים, אחרי קריאת המגילה,
 סבא חבקוק אמר לסבתא בלהה:
 כי "הגיע הזמן – לאפות אזנהמן".
 לסבתא קמח היה בבית
 וגם נשאר לה שמן זית.
 ביצה לקחו מהתרנגולת
 וסוכר סבא קנה במכולת.

ואמר : ש"צריך לשבור את התנור!"
אמר ועשה ה' הך בפיטש מכה
והנה אזנהמן גדול ורחב מבריק ומזהיר,
לא נראה כמוהו בכל העיר.
ניסו השכנים להוציאו
אך לא הצליחו להזיזו,
עד שבא גדעון הנהג
והוא לבוש במסכה שלך חג,
אמר לכולם פנו לי דרך,
אין צורך לעבוד בפרך.
לקח חבל אותו קשר,
לאזנהמן ולאוטו גרר.
עלה וישב ליד ההגה
ואת האזנהמן משך ללא הגה.
את האזנהמן לקחו לשוק,
מימינו סבתא בלהה משמאלו סבא חבקוק.
עמדו וקראו לכל הקהל:
"מי רעב – יבא ויאכל"
התאספו ובאו זקנים ובחורים
ואכלו ממנו כל ימי הפורים
ועוד לצפרים נשאררו פרורים.

עמדה סבתא והחלה ללוש :
לוש – לוש, לוש לוש,
וסבא הדליק בתנור אש.
סבתא אמרה : "עתה אדאג
היכן אמצא פרג?"
הרי לא יתכן שאזנהמן יהיה ריק
ומה אעשה בבצק?"
ענה בשימחה סבא חבקוק
ראי מצאתי צימוק.
לקחה סבתא את הצימוק האחד,
שמה בבצק וסגרה מכל צד.
את הבצק על המרדה הרימה
והכניסה לתנור פנימה.
בבקר סבא התעורר
ואת האזנהמן הלך לבקר,
אך מיד הוא נבהל
ולסבתא קרא מיד.
סבתא פרצה בבכי
מי יוכל את זה להוציא?
באו השכנים נתנו רעיונות
אך לא מצאו פתרונות.
עד שבא בחור,

הוא רק מחמת המצווה, ולא חוב ממוני, כיון שהשולח
לא יוכל לתבוע אותו בדין (בניגוד לשושבינות – מתנות
חתונה, שכתבה הגמרא שיוצאת בדיינים – ב"ב פרק ט
משנה ד). וכן לדעת שבט הלוי בהערה הקודמת מותר.
5 שבט הלוי הנזכר, אך לדעת הרב שלמה זלמן אויערבך
מותר. כמו כן הוסיף הרב רווח בחוברת יבולי השדה (א),
עמוד רז) שמצווה שהיא רק דרבנן, לא נחשבת לחוב
שאין פורעים אותו בשמיטה, ומטעם זה אין מניעה
לשלוח משלוח מנות מפירות שביעית.
6 כתב שבט הלוי (ז, פג) שכיון שאין בזה שום פרוץ חוב,
ותשלומי חסד, אין שום מניעה לשלוח את משלוחי
המנות שאינו יוצא בהם ידי חובה מפירות שביעית.
7 כן כתב הרב יוסף ליברמן (משנת יוסף חלק א, סימן כז),
ומוכיח מכך שלמרות שאין מקדשים אישה מדמי פירות
שביעית (ירושלמי שביעית ח, ח) אם קידש בדמי שביעית
האישה מקודשת (קידושין נב, א). ועוד כתב שכיון
שבסופו של דבר משלוח מנות הוא לשמח את לב
המקבל, ובסופו של דבר הושג המבוקש במה ששלח, גם
אם עשה שלא כדין, הרי יצא ידי חובת המצווה של
משלוח מנות. וכן במנחת יצחק (י, נז) נטה להקל
בדיעבד, אך הסתפק מהו הדין לכתחילה.
8 כן כתב הרב שלמה זלמן אויערבך (שולחן שלמה הנ"ל)
מכיוון שכאן נחשב לסחורה, שהרי נותן לו רק על מנת
שישיב לו משלוח מנות, ולא מחמת המצווה.
9 תוספתא (שם).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני
מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך"
תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

